

Estellés torna, torna Estellés

Vicent Andrés Estellés
Dos drames i una farsa
Ed. de Francesc Calafat
Denes, Paiporta, 2002
96 pàgs.

Compte amb els autors que publiquen després de morts. No en són pocs, ni s'ho pensen gaire a l'hora de signar qualsevol cosa. Estic parlant, és clar, d'aquells que porten nous llibres al món fins i tot anys —o dècades— després d'haver-lo abandonat. Dissortadament, llevat d'alguns casos puntuals —com ara el de John Kennedy Toole—, aquests fenòmens pòstums no solen ser obres mestres; en la majoria dels casos són ecos pàl·lids dels millors llibres vivents de cada autor, i ja hem tingut ocasió de comprovar-ho no fa gaire amb Jules Verne o Mark Twain. El mateix Calafat, al pròleg d'aquesta excel·lent edició de tres peces teatrals inèdites d'Estellés, ho reconeix amb franquesa admirable: «per bé que l'aparició de material nou no aporte textos de primera magnitud, sí que ens pot mostrar matisos que confirmen una vegada més la personalitat [...] de l'escriptor». Què més s'hi pot afegir?

Bé, com a mínim un dubte: recordaria Estellés haver fet aquestes obres? Pot semblar exagerat, però és que jo ja no em crec res, sobretot després que Edicions 62 publicara també pòstumament una obra inèdita de Pedrolo que ell mateix, quan encara vivia, ni tan sols recor-

dava haver escrit. Vaja, que no sabia ni que existia. I tampoc podem dir que Pedrolo siga una figura de poc pes en les lletres catalanes: tot al contrari, n'és un dels tòtems juntament amb altres incansables difunts com Fuster, Pla i... Estellés. Això planteja diversos dubtes més: realment cal ser tan prolífic —i alhora tan inconscient— per ser una figura nostrada? O és que acaba pesant més la quantitat que la qualitat, encara que no ho reconega ningú?

Sincerament, no crec que *Dos drames i una farsa* aporte res significatiu a l'obra d'Estellés (si us sembla bé, m'estimaria més evitar els noms artístics: «poetàs», «rossinyol de Burjassot», «cantor de l'Horta» i altres perles semblants que són incapaç d'escriure). Ací hi ha tots els trets que caracteritzen l'estil de l'autor i que serveixen tant als admiradors per elogiar-lo com als detractors per repudiar-lo. I no cal dir que aquests elements *evocuen*, per dir-ho d'alguna manera, moltíssims passatges de la seua obra lírica. Per exemple: les repeticions *solemnes* («És un home entre els homes, és un home entre tants»; «avança un poble. És un poble que avança»; «S'allunyen i retornen. Sempre s'allunyen i retornen sempre»; «es guanya, de moment; i de moment, es perd»...), l'humor barroer de vegades eficaç («Açò no és una casa de putes», diu justament l'ama d'una casa de putes al segon drama, «Una imatge de l'odi») i d'altres no tant (al final de l'últim text, la «Farsa dels joves amants», una parella es dedica a follar sobre una estora o catifa mentre el pare d'ella busca al diccionari si cal dir «estora» o «catifa»), els punts de vista ètics discutibles que se'ns mostren com a veritats diàfanes (per exemple, el personatge positiu del primer drama, «Tot l'amor de la terra», és un jove que «és feliç, és febril, amb un fusell entre les mans», mentre que el negatiu és el seu pare, que es nega a participar en un conflicte armat i compleix la llei), una oralitat que abraça des de genuïnes expressions molt ben copsades per l'autor («La veritat que sure»; «amor d'amo, aigua en cistella») fins a exemples més forçats («Bon vespre») o calcs directes del castellà bastant cridaners («A tot porc li arriba el seu Sant Martí» o «Arre, cavallet, / anem a Betlem, / que demà és festa / i l'altre també», alegre estrofa que entona la jove de la farsa abans de copular), etc.

Encara hi podríem trobar algun tret *original* en les referències a «l'Autor» que es fan al primer drama, potser amb ressons de Pirandello i sempre per part de veus que se situen per damunt dels personatges, però això no evita mai el to simplista i pamfletari del conjunt. Tot plegat, un bon treball de Francesc Calafat i de l'editorial Denes per a una obra que segurament no canviarà la visió d'Estellés de ningú: serà un argument més per als qui el lloen i per als qui n'abominen.

Parlar en temps difícils

Escriure poesia després d'Auschwitz era impossible, deia Adorno el 1949, una afirmació sovint repetida, mal que se'n desdiguera el 1966. Escriure sobre poesia, o sobre literatura, sembla poc oportú en uns moments en què la recent guerra contra l'Iraq ha mostrat, de nou, la cara més ferotge del ser humà, per bé que la tossuderia interessada d'uns pocs ha fet reaccionar milers i milers de persones arreu del món. Les ha fetes callar un imperialisme moral basat en la manipulació informativa i en el discurs de la por. La candidatura de Bush per al Nobel de la pau sembla una resposta sarcàstica a tots els que s'hi han oposat, un premi a la barbàrie en contra dels que defensen la vida i la cultura amb arguments de la raó.

En unes lliçons magistrals sobre poesia que Hilde Domin va fer a Frankfurt a final dels anys vuitanta, l'autora defensava la importància de l'escriptura i de la lectura com a actes creatius que ens alliberen dels mecanismes apresos, automatitzats, buits de contingut. Escriure és, per a ella, aprendre l'autenticitat, tenir el valor de pensar i de dir amb exactitud. La capacitat crítica comença coneixent la llengua, fent-ne ús de manera conscient. Com millor ha vist Domin l'abast de la paraula ha estat treballant amb llengües estrangeres, traduint. Aquesta experiència traductora l'ha duta, més tard, a l'escriptura pròpia. Molts autors fins i tot han adoptat una llengua estrangera per expressar-se, n'han fet el refugi de la seua vida d'exiliats: el rus Vladimir Nabokov (anglès), el búlgar Elias Canetti (alemany), el romanès Tristan Tzara (francès), els turcs Yüksel Pazarkaya i Kemal Kurt (alemany), etc. Tots ells han contribuït a fer una mica més digna la nostra vida. En uns temps enfosquits per les armes, amb nous moviments migratoris de milers de persones que fugen de guerra, la misèria i la repressió, i a pesar d'uns hàbits de lectura a la baixa, cal continuar escrivint, traduint, llegint, també contra la por. Domin recorre al mite de Sísif com a metàfora de la resistència i cita el lema de Roger Caillois en *Le Rocher de Sisyphé*: «*Il n'y a pas de travail inutile: Sisyphé se faisait les muscles*», un lema que convé recordar precisament ara.

Felip Tobar

Heike van Lawick